

Olosz Katalin

Ismeretlen magyar népballada Szabó Sámuel diákgyűjtőinek hagyatékában

(Az ördögnek eladott leány)

A marosvásárhelyi református kollégium ifjúsági önképző-körének 1862. november 25-i gyűlésén szokatlan, a kor általános gyakorlatától eltérő indítvány gondolata vetődött fel. A korabeli jegyzőkönyvben így rögzült a pillanat: „Fölmerül, hogy társulatunk működésének egyik nevezetes ágát tehetné a népdalok, népmesék, népnél divatozó szójárások, közmondások stb. gyűjtése és vizsgálata.”¹ Ezen a gyűlésen azonban határozat nem született, a részletes tanácskozást a következő összejövetelre halasztották. A december 16-i gyűlésen a kör tanárvezetője terjesztette elő a javaslatot: „Tiszteletbeli elnök, Tkts. Szabó Sámuel úr indítványt és javaslatot terjeszt elő a népdalok, népmesék, népnél divatos szójárások, helynevek stb. gyűjtése iránt” – olvashatjuk a jegyzőkönyvben, mely azt is rögzítette, hogy „Társulat örömmel fogadja, s ezek gyűjtését egyik fő feladatául tűzi ki, s egyszersmind felkéri T. elnök a[tyánk]fiát: legyen szíves elvállalni, hogy a begyűlendőket átnézve – terjessze ő elé.”²

A határozatot igen jó időpontban hozta meg az önképző társulat: a karácsonyi szünetre hazaszéledő diákságnak nyomban alkalom kínálkozott a gyűjtőmunka kipróbálására. Ugyancsak a jegyzőkönyvi bejegyzések bizonyítják, hogy az indítvány nem volt pusztába kiáltott szó: a szünetet követő első körüli ülésen, 1863. január 14-én Szabó Sámuel már „felolvas néhányat a bejött népdalok közül, s örömét fejezi [ki] a szerencsés kezdeten”.³

A sikeres kezdet után erőteljes gyarapodásnak indult a közös gyűjtemény. 1863. április 21-én, négy hónappal a határozat megszületése után, Szabó Sámuel már így számolhatott be Arany Já-

¹ Jegyzőkönyv 1857–[1864]. 126. lap, 35. pont.

² Uo. 131. lap, 61. pont.

³ Uo. 134. lap, 72. pont.

nosnak a marosvásárhelyi diákok gyűjtőmunkájáról: „Főoskolánk önképző társulata már régebben gyűjt népdalokat és mondákat. Gyűjtését igyekszem hovatovább mind terjedtebbé, több oldalúvá tenni; szándékozunk: mihelyt 8–10 nyomtatott ívre való összegyűl világ elébe bocsátani. Addig is némileg mutatványul, és hogy az irodalom is tudjon valamit rólunk, időnként a becesebb darabok közül küldözhetek, ha János Bácsi használhatja őket.”⁴ Ezzel a levéllel indította el Szabó Sámuel ötrészes közleménysorozatát, mely Arany János *Koszorújában* látott napvilágot 1863–65 között, s amely tulajdonképpen az egyetlen korabeli tájékoztatás és adatközlés a gyűjtőmozgalom eredményeiről és eredményeiből.

Arany Jánosnak szóló levelében Szabó Sámuel Gyulai Pálnak is üzent; annak a Gyulai Pálnak, ki az Erdélyi Múzeum-Egylet 1860. február 25-i ülésén elsőként mutatott be erdélyi népballada-szövegeket, többek között Molnár Anna balladáját,⁵ s akinek felolvasása döntő lökést adott Kriza Jánosnak az újabb nekigyürkőzésre, hogy végre tető alá hozza a *Vadrózsákat*. „Gyulainak azt izenem – olvashatjuk a levél végén –, hogy közelebről kaptam egy gyönyörűséges szép Molnár Annát, mely az övét kiegészíti és homályos helyeit megfejtí. Van nekem egy új Kádár Katám, csak-hogy kissé prózai öltönyben. Hát Gyulafi Katalin milyen felséges!... nem foly-e a nyálad utánok!...”⁶

Ilyen beharangozás után azt vártuk volna, hogy az említett balladákat, mint „legbecsesebbeket” Szabó Sámuel hamarosan nyilvánosságra hozza a *Koszorúban*. Molnár Anna emlegetett balladája – egy további változattal megtoldva – valóban meg is jelent Szabó Sámuel második közleményében⁷, a másik két balladáról azonban mintha megfeledkezett volna a marosvásárhelyi tanár. Az önképzőkör kéziratos diáklapjában aztán magyarázatot találtunk a *Kádár Kata* közzétételének elmaradására: prózai részekkel kiegészített, töredékes balladaszöveg volt Szabó Sámuel birtokában –

⁴ Szabó Sámuel levele Arany Jánosnak. Marosvásárhely, 1863. április 21. Autográf levél a MTA Könyvtára Kézirattárában. Jelzete: K 513/474.

⁵ Gyulai Pál előadása nyomtatásban: Gyulai P. 1860.

⁶ Szabó Sámuel levele Arany Jánosnak. Marosvásárhely, 1863. április 21. Autográf levél a MTA Könyvtára Kézirattárában. Jelzete: K 513/474.

⁷ F. Szabó Sámuel 1864. 547–548.

erre utalt maga Szabó is a „kissé prózai öltöny” emlegetésével.⁸ A harmadik balladának viszont nyoma veszett: az önképzőköri jegyzőkönyvekben nincs utalás rá, s a kéziratos diáklapban sem „tették közzé”. Mindebből arra következtettünk, hogy Szabó Sámuel ezt a balladát a később kiadandó kötet számára tartogatta. Azonban – mint ismeretes – az összesítő gyűjtemény soha nem jelent meg, s a körülmények egyértelműen arra utalnak, hogy *Gyulafi Katalin* „felséges” balladája Szabó Sámuel teljes hagyatékával együtt örökre elveszett számunkra.

Mindez valóban így is történt volna, ha a *Gyulafi Katalin* gyűjtője nem közölte volna a balladát 1867 novemberében, a *Jó Barát* című Pesten megjelenő, rövid életű folyóiratban.⁹ A mezőbándi születésű Kovács Gyula Szabó Sámuel egyik legszorgalmasabb és legszerencsésebb kezű gyűjtője volt. Kezdetől fogva bekapcsolódott a gyűjtőmozgalomba, s marosvásárhelyi tanulmányainak befejezéséig kitartott mellette. Jegyzőkönyvi bejegyzések tanúskodnak arról, hogy Kovács Gyula 1862 ősztől 1866 nyaráig állandó munkatársa volt Szabó Sámuelnek. Különösen a népbaladák gyűjtésében jeleskedett: több klasszikus balladánk korai lejegyzése fűződik nevéhez (*A hajdúkkal útnak induló leány*, *Az elcsábított anya*, *Hibás leány kérője*, *Guzsalyasban*, *Párjavesztett gerlice*, *A szeretet próbája*), és ő találta meg azt az eddig invariáns balladát, mely mind a mai napig ismeretlen maradt a magyar balladairódalomban, s melyet *Gyulafiné* címen tett közzé 1867-ben a *Jó Barát*ban.

Felvetődhet a kérdés, hogy miként jutott a ballada ebbe a fővárosi, de alig ismert, kéthetenként megjelenő ismeretterjesztő folyóiratba. Úgy gondoljuk, hogy az akkor már a selmecbányai erdészeti akadémián tanuló Kovács Gyula testvérbátyja, Kovács Albert révén kerülhetett kapcsolatba a lappal. Kovács Albert, a pesti református teológiai akadémia tanára¹⁰ az ötvenes években osztálytársa volt a marosvásárhelyi református kollégiumban Réthi La-

⁸ Kádár Kata. Közlő Lőrinczi Dénes. *Közlemények* 1863. 1. sz. (március 7.) 7–10.

⁹ Kovács Gy. 1867b.

¹⁰ Szinnyei J. 1899. VI. 1187–1190.

josnak, a *Jó Barát* szerkesztőjének.¹¹ Réthi, aki a hatvanas évek közepétől maga is érdeklődéssel fordult a néphagyományok felé, hamar kimúlt korábbi folyóiratában, a *Növendékek Lapjában* (1865) is helyet adott a marosvásárhelyi diákok gyűjtéséből publikáló Szabó Sámuel közleményeinek, minden bizonnyal örömmel fogadta a szülőföldje népköltészetéről hírt hozó két balladát, melyeket Kovács Gyula juttatott el hozzá. Ezek egyike a *Párjavesztett gerlice* egy változata volt¹², a másik pedig a *Gyulafiné* címen közölt, addig nem ismert, s azóta is ismeretlenségben lappangó ballada, melynek szövegét most újraközöljük a *Jó Barát* után.

Gyulafiné

– Szakácsim, szakácsim,
Kinek süttek-főztek?
Mert vendégünk nincsen,
S vendéget se vártok!
– De vendégünk nincsen,
De vendéget várunk,
Mert eladott téged
Asszony-édesanyád
Török rab országba,
Török rab királynak.
– Biz’ eladott engem
Pokol mélységébe
Legnagyobb ördögnek!
Avval ő beméne
Ágyas kis házába. –
Avval odaméne
A török rab király:
– Add elé leányod
Gyulafi Lászlóné!
– Gyere ki, gyere ki
Gyulafi Katalin!
– Bizony nem megyek én

¹¹ Réthi Lajosról l. Szinnyi J. 1906. XI. 821–824.

¹² Kovács Gy. 1867a.

Te fekete hengér!
Avval úgy berugá
Ágyas kis ház-ajtót,
Derekan ölelé,
S erővel behajtá
A gyászos hintóba.
Úgy mennek, úgy mennek
Ama régi úton.
– Szállj le immár, szállj le
Gyulafi Katalin!
– Bizon nem szállok én,
Te fekete hengér,
Ha eddig el hoztál,
Vigy el már tovább is.
Úgy mennek, úgy mennek
Rengeteg erdőbe.
– Szállj le immár, szállj le
Gyulafi Katalin!
Bizon nem szállok én,
Te fekete hengér,
Ha eddig el hoztál,
Vigy el már tovább is!
Úgy mennek, úgy mennek
Kőszikla tetején.
– Szállj le immár, szállj le,
Gyulafi Katalin!
– Bizon nem szállok én,
Te fekete hengér.
Ha eddig el hoztál,
Vigy el már tovább is!
Derekon ölelé,
S kőszikla tetején
Hanyatán kötözé.
Mind azt kiáltozza:
Egek, borítsatok,
Felhők szakadjatok;

Mindenféle férgek
 Fejem felett vannak.
 Oda kerekedék
 Egy fekete hattyú;
 Onnan elrepüle
 Gyulafi Lászlóni.
 – Kelj fel immár, kelj fel
 Gyulafi Lászlóné!
 Mert a te leányod
 Kőszikla tetején
 Hanyatán kötözve
 Mind azt kiáltozza:
 Egek borítsatok,
 Felhők szakadjatok;
 Mindenféle férgek
 Fejem felett vannak.
 – Kelj fel, kocsis, hámozz,
 Fogj a gyászhintóba!
 Első kakasszókor
 Oda érkeztenek,
 Másod kakasszókor
 Fel oldták a leányt;
 Harmad kakasszóra
 Haza érkeztenek,
 Negyed kakasszóra
 Kimúlt a világból.

*Mezőbánd¹³, 1863 Gyűjtő és közlő Kovács Gyula

A ballada gyűjtésének pontos időpontját nem ismerjük, az időközt azonban, mely alatt a ballada Marosvásárhelyre beérkezett, meg tudjuk határozni. Az intervallum legkorábbi időpontjának a gyűjtőmozgalom meghirdetésének dátumát – 1862. december 16-át – tekinthetjük, legkésőbbinek pedig az Arany Jánosnak írt levél keltezésének idejét (1863. április 21-ét). A gyűjtő nevének ismeretében további pontosításra is lehetőségünk van: az

¹³ A * arra utal, hogy a helymeghatározás feltételezett.

önképzőköri üléseken Szabó Sámuel példás pontossággal nyugtázta a beérkező gyűjtéseket, s a kör vezetőjének „jelentéseit” rögzítették a jegyzőkönyvek. Ezek szerint Kovács Gyula az elsők között válaszolt Szabó Sámuel 1862. december 16-i foklörgyűjtő felhívására: az 1863. március 14-i társulati ülésen Szabó Sámuel az ő népdalgyűjteményéből olvas szemelvényeket, az 1863. április 22-i gyűlésen pedig „elnök a[tyánkfi]a bejelenti, hogy a szorgidón jött be Kovács Gyulától 133, Csiki Lajostól 44, Aszalos Györgytől 4, Kovács Ödöntől 2, Székely Elektől 1, összesen 184 népköltemény”.¹⁴ A *Gyulafiné* érkezhett ezzel a „szállítmánnyal” is, hiszen április 21-én – egy nappal az önképzőköri ülés előtt, említett levele írásának napján – Szabó minden bizonnyal már számba vette és ismer- te az újabb gyűjtéseket. Mindent összevetve tehát Gyulafiné balladáját Kovács Gyula 1863 márciusában vagy áprilisában – két-három hónappal a *Vadrózsák* megjelenése után – gyűjthette, s minden valószínűség szerint szülőfalujából, Mezőbándról hozta a kollégiumi diákság közös gyűjteményébe.

Amint már utaltunk rá, a ballada – jöllehet nyomtatásban is megjelent – teljes ismeretlenségben maradt a szakirodalom számára. Sem Vargyas Lajos balladamonográfiájában¹⁵, sem Faragó József összesítő válogatásában nem szerepel¹⁶, s így természetesen elmaradt tipológiai besorolása is.

A ballada meglétéről Vargyas Lajos tudott, de teljes szövegét nem ismerte. Annak a néhány idézett részletnek és a hozzájuk fűzött kommentárnak az alapján mondott véleményt a balladáról, melyeket dr. Elek Oszkár *A török a magyar néphagyományokban* című kéziratban maradt tanulmányában talált.¹⁷

Elek Oszkár a balladát egyértelműen *A töröknek eladott leány* balladatípus körébe sorolja. A következőket írja a *Gyulafiné*ről:

„A mondáktól a balladák abban térnek el, hogy ezek enyhítik valamelyest a rablás mozzanatát. Az anya vagy a fivér játssza a török kezére a leányt. Megkapó egy régi székely népballadánk, *Gyulafiné*. Eladta leányát, Katalint a töröknek. Ez nem akar menni

¹⁴ Jegyzőkönyv 1857–[1864]. 149. lap, 138. pont, illetve 151. lap, 145. pont.

¹⁵ Vargyas L. 1976.

¹⁶ Faragó J. 1999.

¹⁷ Elek O. é. n. [1933?]

a fekete hengerrel. De a török beerőszakolja a gyászos hintóba. Fekete erdőbe jutnak, majd kőszikla tetején »hanyatán kötözé«. Katalin hattyúval üzen anyjának:

Első kakasszókor
 Oda érkeztenek,
 Másad kakasszókor
 Feloldták a leányt,
 Harmad kakasszóra
 Haza érkeztenek,
 Negyed kakasszóra
 Kimúlt a világból.”¹⁸

A ballada közlőjét Elek Oszkár tévesen Kovács Gábornak írja, forrásként azonban ugyanazt a *Jó Barát*beli balladát tünteti fel, mint amit Kovács Gyula neve alatt találtunk. Elek után természetesen Vargyas Lajos is tévesen nevezi Kovács Gábornak a közlőt, s a fenti kommentár és versidézet alapján a következőket írja a balladáról, a *Nászmenetben haldokló menyasszony* típus magyarázatában: „Egy kétes hitelű följegyzés (Kovács Gábor közlése, *Jó Barát* 1867, 107., lásd EA 92. Elek Oszkár tanulmánya) a következőket közli lelőhely nélkül: Gyulafi(nak) eladta leányát, Katalint a töröknek. Ez nem akar menni a *fekete hengerrel* (= hóhér). De a török beerőszakolja a gyászos hintóba. Fekete erdőbe jutnak, majd *kőszikla tetején hanyatán kötözé*. Katalin hattyúval üzen anyjának. »Első kakasszókor Odaérkeztenek, Másod kakasszókor Eloldták a leányt, Harmad kakasszóra Haza érkeztenek, Negyed kakasszóra Kimúlt a világból.« Hogy idetartozik-e, mint az elejéből sejthetnénk, nagy kérdés, a továbbiak annyira eltérnek, homályosak és egyedülállóak. A verses rész a *Mennybe vitt leányra* emlékeztet.”¹⁹

A teljes szöveg ismeretében nyugodtan válaszolhatunk Vargyas Lajos kérdésére: a *Gyulafiné* nem tartozik a *Nászmenetben haldokló menyasszony* típusához. És nem tartozik a *Töröknek eladott leány* típushoz sem, noha a balladai bonyodalmat az indítja el, hogy Gyulafi Katalint „asszony-édesanya” eladta „Török rab or-

¹⁸ Elek O. é. n. [1933?]. 30.

¹⁹ Vargyas L. 1976. II. 169.

szágba, Török rab királynak.” A leány tudja, hogy annál is rosszabb fog vele történni: „Biz eladott engem Pokol mélységébe, Legnagyobb ördögnek.” Ezt a kijelentést felfoghatnánk úgy is, mint egyfajta túlzást: a leány számára az, hogy a török király kezére adják, ugyanazt jelenti, mintha a pokolbeli ördögnek adták volna. A továbbiakban azonban a leányért érkező „török rab király”-t, ki rátöri az ajtót Gyulafi Katalinra, s a parancsát megtagadó leányt erőszakkal behajítja a gyászos hintóba, a leány következetesen „fekete hengér”-nek nevezi. Többé nincs szó arról, hogy „török rab országba” menne a hintó, a „fekete hengér” olyan színtereken viszi magával a leányt, melyek óhatatlanul egy túlvilági (alvilági) utazás képzetét keltik: „régí úton”, „rengeteg erdön”, „kőszikla tetején” halad a hintó. (A pokol felé vezető utat Dante is *nagy sötétlő erdőként* jeleníti meg!) S miután a leány háromszori felszólításra sem hajlandó kiszállni a hintóból, a „fekete hengér” „Derekon ölelé, S kőszikla tetején Hanyatán kötözé.” A leány eget ostromló, kétségbeesett kiáltására „odakerekedék” egy fekete hattyú – a túlvilág, a halál madara –, az víz hírt Gyulafi Lászlónénak leánya végveszedelméről. Az anyának az utolsó percben sikerül kimentenie a lányt túlvilági fogságából, mert a hajnali kakasszó megtöri az ártó hatalom erejét, de a szerencsétlen leány nem éli túl a borzalmas utazást, „Negyed kakasszóra Kimúlt a világból”.

Nem véletlen, hogy a ballada záró sorai *A mennybevit leány* balladájára emlékeztették Vargyas Lajost. Gyulafi Katalin balladája a *Júlia szép leány* ellentétpárja. Júliáért égi küldött, fodor fehér bárány jön az aláereszkedő gyalogösvényen, Katalint „fekete hengér”, az alvilág küldötte ragadja el erőszakkal. Júliát gyöngéd anyai sirató, húzatlan szólaló mennyei harangok zengése, mennyei gyertyák fénye kíséri útján, Gyulafi Katalint anyja adja el, s erőszak kényszeríti arra a komor utazásra, melyből már csak holtan kerülhet vissza. Júlia szép leány rajongó boldogsággal meséli anyjának az égi követ érkezését és kívánságát, Gyulafi Katalin a vendéget váró szakácsoktól tudja meg, hogy anyja eladta, s mindvégig ellenáll a „fekete hengér” akaratának: a felszólításra nem jön ki „ágyas kis házából”, a hintóba erőszakkal kell „behajtani”, s útjuk során – talán, hogy késleltesse végzete beteljesedését – a „fekete hengér” parancsát háromszor tagadja meg: nem száll ki a hintóból, mond-

ván: „Ha eddig el hoztál, vigy el már tovább is.” (A kialakított átírási elvektől eltérően e sorok írásában megtartottam az eredeti írásmódot, mert szándékosságot gyanítottam az igekötő és ige különírásában. Lehet, hogy a marosvásárhelyi diák pusztán az ütemhatár hangsúlyossága folytán írta így a szöveget, de az is lehet, hogy ily módon kaphatott különös, értelmi hangsúlyt a lényeg: a leány nem önként jött, hanem hozta a „fekete hengér”. Elképzelhető egy olyan értelmezése is az igekötő és ige különírásának, hogy az idézett sorok ’ha eddig el hoztál, vigy el már tovább is’ értelemben fogalmazódtak meg.)

Ha formális kritériumok alapján kísérelnők meg a ballada tipologizálását, akkor *A töröknek eladott leány* balladatípusba kellene sorolnunk Gyulafiné balladáját. E típus szövegváltozatai azonban teljesen eltérnek a *Gyulafiné* szövegszerkezetétől és koncepciójától, s különben is, amint már fennebb elemeztem, Gyulafi Katalint az anyja nem a töröknek, hanem az ördögnek adja el. Ezért úgy gondolom, hogy indokoltabb, ha e balladát – egyedülálló szövege alapján – *Az ördögnek eladott leány* típusmegnevezéssel jelöljük a továbbiakban.

Érdeemes felfigyelnünk még egy apróságra, ami azonban mélyebb jelentés hordozója is lehet: a ballada élére címként nem a tragikus sorsú leány neve került (ámbar Szabó Sámuel idézett levelében *Gyulafi Katalin* balladáját említi), hanem az anyáé, Gyulafinéé. S ez logikus is. Gyulafi Katalin szenvedő alanya csupán mások döntésének. Gyulafiné viszont saját korábbi elhatározásának (alkujának?) szörnyű következményével szembesül, s próbálkozik meg annak jóvátételével – eredménytelenül. Ő is, mint Budai Ilona, a ballada végén kifosztottan, reményvesztetten nézhet szembe önmagával, döntésének kárhozatos voltával.

S ha már itt tartunk, nem árt egy pillantást vetnünk egy olyan történeti mondai hősré, aki Gyulafinéhoz hasonlóan paktumot kötött az ördöggel. Távol áll tőlem annak a szándéka, hogy a ballada szereplőit és témáját valós történelmi személyekkel és eseményekkel azonosítsam, mégis óhatatlanul fel kell vetnem két, Kóvári László által rögzített erdélyi népmonda és a ballada koncepciója s szereplői közötti összefüggés lehetőségének gondolatát.

A Kis-Küküllő bal partján elhelyezkedő Szentdemeter kastélyáról írja Kővári, hogy „építéséről csak a rege szól. Szerinte Balási és Nyujtódi, két népszarló kezdé építeni. Azonban építészeti anyaguk csakhamar fogytára járt, s az építés megállott. A két építő bújában kifakadt, s kimondják, miképp mennybeli jogukat is odaadnák, csak fölépíthetnék. Erre az ördög előpattan, a kijelölt áron az épületanyagokat megígéri: megadja s fölépült. Amint a kastély készen volt, az ördög azonnal megjelent, Balázsiékat minden éjjel ekébe fogta, s rézostorral sújtogatván, akkora árkot szántata velök, hogy ma is látszik, s a nép Balázsi- vagy ördög árkanak nevezi. Az ekevasat meg is kapák később a jó székelyek, s mint mondják, akkora volt, hogy belőle kilenc szekeret vasztak meg, s mégis megmaradt egy fejszére való.

Egy más néphagyomány szerint csakugyan Balázsi építteti a keze alatti székelyekkel, mint csapatvezér; s mire a kastély megvolt, s a népnek törvény szerint föl kelle hadra kelnie, alattomban arra ösztönzé, hogy ne keljenek. Ekkor fordult, a fejedelemmel bepanaszlá őket, s jobbágyaivá tétette, mint engedetleneket.”²⁰

„Annyi történetileg igaz – folytatja most már a történetíró Kővári –, hogy a Balázsiak a Báthori Gábor fejedelem adományából csakugyan bírták [a szentdemeteri kastélyt]. Már 1647-ben *gr. Gyulafí László kezén van, neje, Balázsi Erzsébet által* (kiemelés tőlem, O. K.). Utána még két Gyulafí László bírta, az utolsónak egyetlen fiörökösét fölbérelt dajkája az északi ablakból kiejtette. [...] 1660-ban e kastély szomorú látvány tanúja. Lázár György, Barsai fejedelem eszes tanácsosa, Kemény János elől ide fut Gyulafinéhoz, de Kis András csapatvezér a kastély alá jön, Lázárt belőle kiveszi s helyben felkoncolják.”²¹

Mindezekből számunkra az figyelemre méltó, hogy a 17. század folyamán Erdélyben több Gyulafiné is élt, s közülük az első abból a Balázsi családból származott, melyről a népmonda azt örökítette át két évszázad távolából a 19. század derekára, hogy ördöggel cimboráló, vagy ami talán még ennél is rosszabb, hogy szószegő, alattomos bajkeverő. Ezek után csodálkozhatunk-e, ha a szájhagyományban az ördöggel paktumot kötő, édes gyermekét a

²⁰ Kővári L. 1852. 214–215.

²¹ Uo. 215.

„fekete hengérnek” eladó asszonyt Gyulafinének nevezi a népballada. Persze, mindez lehet merő véletlen is, messzemenő következtetések levonására semmiképpen sem ragadtathatjuk magunkat. S végső soron nem is ez a legfontosabb *Gyulafiné* balladájával kapcsolatban. Sokkal inkább annak örvendhetünk, hogy még a 21. század elején is új, eddig ismeretlen balladatípussal gyarapodott a magyar népballadák tárháza.

Irodalom

ELEK Oszkár

é. n. [1933?] *A török a magyar néphagyományokban*. Kézirat a Néprajzi Múzeum Etnológiai Adattárában. Budapest. Jelzete: EA 92.

FARAGÓ József

[1999] *Ószékely népballadák*. Összesítő válogatás Faragó József gondozásában, bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel. Második, átnézett kiadás. Bukarest–Kolozsvár

GYULAI Pál

1860 Adalék népköltészetünkhöz. (Olvastatott az Erdélyi Múzeumegylet febr. 25-kén tartott tudományos ülésén) *Budapesti Szemle*. IX. kötet. XXX. füzet. 272–299.

JEGYZŐKÖNYV

1857–[1864] *Önképzőtársulati jegyző- és emlékkönyv*. Kézirat a marosvásárhelyi Teleki–Bolyai Könyvtár Bolyai állományában. (A Református Kollégium iratai) Jelzete: MS Fo. 408.

KOVÁCS Gyula

1867a Dal a bús gelice madárról. *Jó Barát* (Pest). I. 1. (okt. 1.) 7. hasáb.

1867b Gyulafiné. Népballada. *Jó Barát* (Pest). I. 4. (nov. 16.) 107–108. hasáb.

KŐVÁRI László

1852 *Erdély régiségei*. Pest

KÖZLEMÉNYEK

1863–66, 1868 *Közlemények az Önképzőtársulati Művekből*. A marosvásárhelyi Református Kollégium önképzőkörének kéziratos diáklapja. Kézirat a marosvásárhelyi Teleki–Bolyai Könyvtár Bolyai állományában. (A Református Kollégium iratai). Jelzete: MS 408 Fo.

F. SZABÓ Sámuel

1864 Székely népköltemények. II. *Koszorú* II. első félév. 23. (június 5.) 547–550.

SZINNYEI József

1891–1914 *Magyar írók élete és munkái I–XIV*. Budapest

VARGYAS Lajos

1976 *A magyar népballada és Európa I–II*. Budapest

